

ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Тому спочатку на лекціях з питань етнічної ментальності, а потім у самостійних дослідженнях молоді люди роблять спробу не лише познайомитися з точками зору відомих дослідників та створити свою власну уяву про те, що ми називаємо менталітет, зокрема український, та визначитися відносно того, яке місце вони, як майбутня українська еліта, займають у такій об'єктивній реальності, як сучасна самостійна українська держава.

Відомо, що у повсякденному житті національно-психологічні особливості людини можуть відходити на другий план. Але у годину випробувань, коли у суспільстві зростає економічна, політична, культурна напруга, на поверхню піднімається етнічна складова людської душі.

Мовні звички, культурні традиції, що підпорядковують повсякденне життя, моделі світосприйняття і конституційні схильності – все це ми переймаємо у процесі генетичного і культурного наслідування від своїх родичів і людей, що нас оточують. Внаслідок цього ми поступово стаємо живими частками етнічних конгломератів, з якими ми себе ототожнюємо.

На думку більшості дослідників етнопсихологічного напрямку, етнічність не є ситуативно змінною. Це фундаментальна колективна характеристика, глибинна структура особистості, що є базовою по відношенню до інших її проявів. Кожна людина є носієм тієї чи іншої етнічної ідентичності, котра сприяє задоволенню потреби у психологічній визначеності і сталості. Разом з тим, актуалізація етнічності знаходить своє відображення у політичній активності і є реакцією захисту психіки на уніфікованість і нестабільність навколишнього середовища.

Проаналізувавши студентські роботи, наприклад Харківського технічного університета сільського господарства імені Петра Василенка, на тему української ментальності за останні 5–7 років, ми побачили підвищення інтересу молоді до цього питання та покращення якості та глибини досліджень. Роботи

декількох магістрантів стали матеріалом для друкованих статей та виступів і навіть мали продовження у подальшій науковій роботі.

Характеризуючи українське суспільство, магістранти приділяють увагу таким його особливостям: інтровертності, раціональності психіки членів соціума, емоційності національної культури, сенсорності психокультури, інтернаціональності українського соціуму з перевагою емоційної складової, котра породжує його внутрішній конфлікт, жіночості українського соціального загалу. Серед самобутніх рис українського менталітету відмічають: 1) лицарські ідеали вірності, добресті й честі, а звідси – чітке розмежування добра і зла, святого і грішного, правди і кривди; 2) неагресивний стійкий індивідуалізм з розвиненим почуттям власної гідності і сили; 3) самолюба й неметушлива впевненість у собі, що почасти межують з упертістю і беззастережною рішучістю; 4) самостійність думок і практичних дій, яка природно характеризує внутрішній спротив будь-яким насильницьким зовнішнім впливам. Слід зробити певні зауваження, що стосуються природи українського індивідуалізму, який, на противагу європейському, має інвертований, тобто внутрішньо-напрямований характер з перевагою емоційно-почуттєвого переживання над холодною розсудливістю. Достатньо високий рівень індивідуальності українського суспільства склався історично, зокрема і з причин іншої, ніж у Росії, форми землеволодіння, яке в Україні було здебільшого хуторським. Згадаємо українське прислів'я: "Де два українці, там три гетьмани". Відомий ідеолог російської революції Лев Троцький відносно цього пророцьки зауважив: "Українців як націю гублять три речі: надмірна довіра, доброта і відсутність єднання".

У роботах останніх років, мабуть, під впливом почасти в Україні реформні у сфері освіти звертається увага на реальний зв'язок менталітету українського народу та актуального освітнього простору, системи виховання. Зміст і характер освітньої діяль-

ності залежить від ментальних пріоритетів та духовної енергетики, а останнє, в свою чергу, залежить від культурно-освітнього потенціалу суспільства. На цей аспект дослідження української ментальності студенти ХНТУСГ ім. П.Василенка звернули увагу абсолютно самостійно. Здебільшого вони базували свої роздуми, спираючись на власний досвід, який вони отримали під час виробничої практики в деяких європейських країнах (Велика Британія, Польща, Німеччина, Бельгія та ін.), та за допомогою інтернету. Вони розуміють, що суспільство зацікавлене у високоосвічених професіоналах, культурній еліті нації, яка повинна докорінно змінити суспільство, і до якої вони збираються приєднатися.

Не типовим, але дуже цікавим для студентів технічного вишу було обговорення мовного аспекту української ментальності.

Мова є складовою духовної культури українського народу, вона тотожна духу нації. Кожен народ визначає у мовні формули особливості свого світосприйняття. Власно кажучи, він створює свій ментальний портрет світу. У національній мові зосереджений увесь світ образів, символів, знаків, які є результатом пізнавальної діяльності етнічної спільноти. Українська мова є цілком позитивною. Її визначеність і конкретика пояснюється впливом степового ландшафту, який протягом століть був джерелом постійної загрози і змушував сподіватися лише на власні сили.

Ще одне питання, до якого звертаються магістранти у своїх дослідженнях, це питання політичного аспекту ментальності. Спираючись на численних дослідників, вони називають такі особливості українського політичного менталітету: екзистенціальний індивідуалізм, егоцентризм, інтровертність, лізюрне мрійництво, консерватизм, прагнення до соціальної рівності, провінційність, загальну аполітичність, анархічність та ін. Взагалі, в українців відмічають загальну схильність до малих форм організації і самоуправління, що призводить до перманентних розко-

лів та демонструє невміння і небажання виробляти і реалізовувати глобальні політичні програми.

Дуже популярною у дослідженнях є тема зовнішнього прояву жіночого начала в українській психіці. Матріархальні традиції закладалися у свідомості українців ще з часів трипільської культури, підтримувались та закріплювались у часи козаччини. Український фольклор часто демонструє домінування жінки над чоловіком. Сама назва України – “Україна-мати”, “ненька-Україна” асоціюється з найдорожчою людиною, яка не лише народжує дітей і займається їх вихованням. Звідси в українському менталітеті ми бачимо перевагу почуттів над розумом, сентиментальність, вразливість, брак волі, непослідовність та ін. Постать батька асоціюється з владою, яка є джерелом насильства, тому проти неї зростає внутрішній протест. Перебування протягом довгого часу у залежному становищі, невдалі спроби державотворення призвели до негативного ставлення до державних справ взагалі.

Таким чином, досліджуючи національну ментальність, студенти можуть зрозуміти вплив, який має ментальність на розвиток і перспективи політичної свідомості та політичної ситуації в Україні.

Дослідження ментальності, в якому бере безпосередню участь студентська молодь, допомагають у вирішенні проблеми професійної організації своєїрідної ментальної підтримки соціальних перетворень, галузевих реформ, управлінських нововведень. ■

Н. М. БОЖКО,

канд. філол. наук, доцент

А.В. ЛЕВКІН,

канд. техн. наук, доцент

Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка